

Юськів Уляна Ярославівна
Провідний спеціаліст відділу освіти, молоді і спорту
Бережанської міської ради

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ОТГ

Реалізація адміністративно-територіальної реформи, реформи децентралізації створили сприятливі умови для розв'язання проблеми низької ефективності освітньої мережі. Новий Закон «Про освіту» суттєво підвищуючи відповідальність органів місцевого самоврядування за забезпечення доступності освіти і розвиток мережі закладів освіти (стаття 66), водночас створює інституційні передумови більшої незалежності закладів освіти та місцевих органів влади від Міністерства освіти і науки в питаннях модернізації освітньої мережі та її розвитку у відповідності до новим вимог.

До основних чинників низької ефективності освітньої мережі в Україні слід віднести:

- демографічну та фінансову кризи у суспільстві;
- недосконале законодавче забезпечення (яке лише частково змінене з прийняттям нового Закону «Про освіту»);
- обмежені можливості впливу управляючих органів на формування освітньої мережі, застарілі штатні нормативи та інші.

Розглянемо їх докладніше.

1. Невідповідність між демографічними змінами у суспільстві і тенденціями розвитку освітньої мережі. Для України, як і для більшості країн Європи, характерним стало суттєве зменшення чисельності дітей шкільного віку (демографічна криза) впродовж останніх десятиліть: за період 1990-2020 рр. з 7132 до 3815 тис. учнів, натомість чисельність педагогічного персоналу залишилась практично на тому ж рівні (527 тис. учителів у 1990 р. проти 444 тис. у 2020 р.). Результатом цього стало суттєве зменшення коефіцієнту співвідношення кількості учнів на 1 учителя з 13,28 до 8,52. Це лише частково призвело до покращення якості освітніх послуг у сфері середньої освіти через

поділ класів на групи при вивченні окремих предметів, таких як іноземні мови, математика, інформатика тощо. Однак, у більшості випадків зниження коефіцієнту співвідношення учнів на одного вчителя характеризує складну ситуацією у сільських школах, де чисельність учнів стрімко знижувалась та зростала кількість класів, у яких навчається троє та менше дітей. Це, в свою чергу, суттєво збільшило навантаження на бюджет [1].

У загальноосвітніх закладах спостерігалась тенденція до зменшення кількості класів з 230 тис. у 2010-2011 навчальному році до 199 тис. у 2016-2020 р. Зменшення чисельності класів у міській та сільській місцевості відбувалось приблизно однаковими темпами, хоча чисельність учнів зменшувалась вищими темпами у сільській місцевості. Вітчизняна освітня інфраструктура України характеризується переважанням сільських шкіл із низьким рівнем наповнюваності класів. Частка сільських шкіл у структурі закладів загальної середньої освіти України на кінець 2020 р. становила 67,8 % . При цьому основною проблемою освіти у сільській місцевості є малокомплектні школи. Існує невідповідність існуючої освітньої мережі як сучасним принципам її функціонування, так і реальним потребам населення в сільських населених пунктах. У сільських школах наповнюваність класів у двічі менша, ніж у міських відповідальність за фінансування освітнього закладу громада не дозволяла його закривати, при тому що чисельність учнів з року в рік істотно скорочувалась, як наслідок – збільшувалась кількість шкіл з катастрофічно низьким рівнем наповнюваності класів. Перші кроки до вирішення проблеми було зроблено у 2015 році, коли було знято заборону на закриття загальноосвітніх навчальних закладів. Тепер їх можна закрити рішенням місцевої влади без згоди загальних зборів територіальної громади.

Принцип максимального територіального наближення школи до учня і використання школи як передумови збереження малих сіл, в сучасних умовах втрачає свою актуальність. Адже практика показує, що учні, які навчаються в малокомплектних сільських школах демонструють низькі результати при зовнішньому незалежному оцінюванні. Постійний брак коштів на оновлення

матеріально-технічної бази таких освітніх закладів, перевантаження сільських учителів кількістю навчальних предметів стало причиною зниження якості освітніх послуг та не конкурентоспроможності випускників малих сільських шкіл при вступі до ВНЗ. І це попри те, що вартість навчання у таких школах у кілька разів перевищує вартість навчання у великих міських школах.

2. Існуюче законодавче регулювання процесів раціоналізації освітньої мережі не дозволяло вирішити проблему, адже згідно норм закону донедавна повноваження щодо закриття шкіл були у місцевих громад, а поточне фінансування шкіл покладалось на райони. Таким чином, не беручи відповідальність за фінансування освітнього закладу громада не дозволяла його закривати, при тому що чисельність учнів з року в рік істотно скорочувалась, як наслідок – збільшувалась кількість шкіл з катастрофічно низьким рівнем наповнюваності класів. Перші кроки до вирішення проблеми було зроблено у 2015 р., коли було знято заборону на закриття загальноосвітніх навчальних закладів. Тепер їх можна закрити рішенням місцевої влади без згоди загальних зборів територіальної громади [3].

3. Методика розрахунку освітньої субвенції (2015-2018 рр.) не стимулювала органів місцевої влади до консолідації освітньої мережі. Починаючи з 2015 р. змінами до Бюджетного кодексу запроваджено нові типи субвенцій на підготовку робітничих кадрів та освітню субвенцію. В цілому, модель освітньої субвенції відповідає світовим нормам та є виправданою, адже створює можливості для того, щоб районний, міський бюджети отримали певну суму грошей і самі розподіляли їх між освітніми закладами. За таких умов не вигідним стає фінансування великої кількості малокомплектних шкіл, адже на їх фінансування доведеться витратити власні доходи місцевих бюджетів.

4. Чинні штатні нормативи спрямовані на кількісні показники і не враховують обсягів та якості освітніх послуг, що надаються. Проблема чинних на теперішній час штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів полягає у тому, що вони розраховуються виходячи з кількості класів та не враховують їх наповнюваності. Так посада заступника директора з навчально-

виховної роботи вводиться при наявності 10-20 класів, незалежно від їх наповнюваності. В залежності від кількості класів, а не їх наповнюваності вводяться посади бібліотекаря, лаборантів, педагога-організатора та інші. На думку фахівців, важливо запровадити штатні нормативи, пов'язані з обсягами надання послуг, які визначали би потребу у працівниках залежно від попиту на відповідні послуги й забезпечення базового рівня їх якості [2].

5. Висока частка технічного персоналу в загальноосвітніх закладах, зокрема у сільських малокомплектних школах. Сучасна ситуація, коли відсоток адміністративно-господарського і допоміжного персоналу у сільських школах перевищує більше половини з-поміж всіх працівників, не сприяє зростанню якості освітніх послуг, а лише збільшує вартість навчання учнів. На сьогодні існуюча кількість ставок допоміжного персоналу залежить від площі навчального закладу, а ставок адміністративного та педагогічного персоналу – від кількості учнів, класів. Зменшення чисельності учнів у школах не впливало на чисельність допоміжного персоналу, що і призвело до подібних перекосів.

В перспективі частка фінансування, що припадає на допоміжний персонал мала б скорочуватись. Це зумовлено насамперед тим, що, починаючи з 2017 р. освітня субвенція спрямовується лише на заробітну плату педагогічним працівникам. Уряд пропонує утримувати приміщення шкіл та допоміжний персонал коштом місцевих бюджетів. Започатковуючи таке нововведення, уряд у 2017 р. обласним, районним бюджетам та бюджетам ОТГ виділив кошти у вигляді додаткової дотації на утримання закладів (14,9 млрд. грн.) [1].

В цілому запропонований підхід до фінансування освітніх послуг є виправданий, адже спонукає місцеві органи влади сприяти енергоефективності, оптимізації мережі закладів. Такі механізми фінансування, коли навчальний процес фінансується з державного бюджету, освітнє середовище – з місцевих бюджетів, застосовують і в інших країнах зокрема в Росії, Естонії тощо. Вирішення зазначених вище проблем вимагає пошуку нових підходів до взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості на основі розгортання процесів кооперації, інтеграції, взаємодії, партнерства, з метою

ефективного використання матеріально-технічних, кадрових, фінансових та управлінських ресурсів для забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

Вирішенню цих проблем сприятиме консолідація освітньої мережі під якою ми розуміємо зміцнення, групування, об'єднання освітніх закладів, формування опорних шкіл та освітніх округів з метою підвищення якості освітніх послуг та ефективного використання матеріально-технічних, кадрових, фінансових та управлінських ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України URL: www.dcz.gov.ua. (дата звернення: 10.09.2021)

2. Палій Н.С. Система діагностики соціальної сфери. URL: <http://www.nbu.gov.ua/portal/so>. (дата звернення: 10.09.2021)

3. Трусова Н. М., Сидор І. П. Освітня субвенція в контексті регулювання міжбюджетних відносин в Україні. Соціальні, економіко-правові та фінансові виклики в умовах глобальних трансформацій: Монографія / За ред. Л. Гур'янової, В. Цибакової; Братислава – Харків: ВШЕМ – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 188 с. (С. 86-96).

Яковина Ірина Анатоліївна

*Заступник начальника відділу розпорядників коштів та інших клієнтів
Управління Державної казначейської служби
Волочиського району Хмельницької області*

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОРГАНІВ КАЗНАЧЕЙСТВА НА СТАДІЇ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ

Органи Державної казначейської служби України (ДКСУ) є системою органів державної виконавчої влади, яка діє при Міністерстві фінансів України.

Казначейська система виконання бюджетів в Україні передбачає перерозподіл функцій між фінансовою та банківською системами, органами